

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Чернівецького національного університету імени Юрія Федьковича
докторові філологічних наук, професорові
катедри комунікативної лінгвістики та перекладу
факультету іноземних мов
Чернівецького національного університету імени Юрія Федьковича
Бяликові Василю Дмитровичу

ВІДГУК

офіційного опонента –

доктора філософії, асистента катедри германської філології та перекладу
Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імени Тараса Шевченка

Сайка Михайла Анатолійовича

на дисертацію

Рубаної Євгенії Степанівни

на тему

«Німецька фахова мова архітектури та будівництва: структурно-семантичний, генетичний та функційний аспекти»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

(галузь знань 03 – Гуманітарні науки, спеціальність 035 – Філологія)

Актуальність теми дисертації зумовлена кількома важливими чинниками. *По-перше*, інтеграційні та глобалізаційні процеси в сучасному суспільстві вимагають забезпечення ефективної міжкультурної фахової комунікації, що лише загострює потребу в глибокому вивченні відповідних фахових мов. *По-друге*, можемо наразі спостерегти брак комплексних наукових досліджень, які б усебічно аналізували процеси становлення, системної організації та тенденцій розвитку фахової мови архітектури та будівництва. Наявні ж праці мають головно фрагментарний характер. Релевантність вивчення саме німецької фахової мови архітектури та будівництва підтверджуємо прогресивними здобутками ФРН у галузі. Принагідно треба згадати, що німецькі будівельні проекти забезпечують конкурентоспроможність будівельних технологій на світовій арені архітектури та будівництва. *По-третьє*, результати докладного різнорівневого вивчення обраної фахової мови можуть посприяти оптимізації процесів опанування німецької мови за професійним спрямуванням. *По-четверте*, результати вивчення терміносистеми німецької фахової мови архітектури та будівництва можуть правити за матеріал для укладання перекладних термінографічних джерел. А тому констатую, що комплексне дослідження структурно-семантичних, генетичних та функційних особливостей німецької фахової мови архітектури та будівництва є актуальним не тільки з теоретичного погляду, але й з практичного.

Водночас дисертацію виконано в межах блоку науково-дослідної тематики катедри германської філології та перекладу факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імени Юрія Федьковича «*Германські і романські мови: структурно-семантичні та когнітивно-дискурсивні особливості, проблеми перекладу та викладання*» (номер державної реєстрації 0121U110644).

Об'єкт, предмет, мета й завдання, матеріяли та методи дослідження. Передусім треба зауважити, що дисертантка чітко окреслює наукову парадигму, крізь оптику якої провадить дослідження. Йдеться зокрема про системно-структурну лінгвістичну парадигму. Понад то, констатувати треба коректно визначені об'єкт та предмет дослідження: за *об'єкт* править системно-структурна організація німецької фахової мови архітектури та будівництва, а за *предмет* – структурно-семантичні, генетичні та функційні характеристики німецької фахової мови архітектури та будівництва. Водночас *мета* дослідження полягала у встановленні структурно-семантичних, генетичних і функційних характеристик термінів і терміносполук німецької фахової мови архітектури та будівництва (с. 20). Попри зрозумілість наукового засягу авторки, можливо, все ж варто було б чіткіше зазначати у Вступі, до чого мають причетність перелічені в назві дисертації атрибути: до фахової мови, до терміносистеми цієї фахової мови чи до її текстів (приміром, функційний аспект, постульований у Розділі 4). Однак наповнення чотирьох розділів дає чіткі відповіді на відношення цих атрибутів та навіть виходить за межі заявленої у Вступі мети.

Безперечною перевагою опонованого дослідження є джерельна база, зокрема лексикографічні джерела німецької мови (тлумачні, орфографічні, етимологічні, одно- й багатомовні словники) та науково-технічні тексти архітектурного спрямування. Загалом обсяг фактичного матеріялу дослідження становить 40 000 термінів і терміносполук, дібраних за допомогою техніки наскрізного виписування.

Окремо треба згадати виважену спробу дисертантки стандартизувати в Розділі 2 методи, методики, техніки й технології дослідження, до яких варто вдаватися під час вивчення терміносистеми архітектури та будівництва крізь призму системно-структурної лінгвістичної парадигми. Знаково простежити, що авторка чітко аргументує валідність методів і методик дослідження (п. 2.4), а також послідовно та цілком логічно обґрунтовує етапи його провадження (п. 2.5). Загалом можна лише вітати спробу посприяти розвоєві методологічних підходів до вивчення фахових мов.

Обґрунтованість наукових положень і висновків дисертації. У дисертації авторка спирається на солідну кількість попередніх профільних досліджень, зокрема праці українських і чужоземних учених, серед яких

Ю. Бойко, В. Бялик, Т. Кияк, С. Кійко, Ю. Кійко, А. Міщенко, Л. Туровська, Л. Стегніцька, Л. Гоффманн, Т. Рельке (у роботі – Т. Рьольке), М. Мюллер-Фальке, С. Шарофф, Л. Шнідер та інші, що своєю чергою заклало підложжя для методологічно надійного підходу до вивчення порушуваних питань. Окреслені у Вступі наукові положення послідовно обґрунтовані завдяки комплексному застосуванню релевантних методів, зокрема дефініційному, компонентному, етимологічному та структурно-семантичному розслідам. Особливу увагу приділено корпусному підходові, що свідчить лише на користь достотности результатів та забезпечує їхню об'єктивність. Навіть більше, значний статистичний обсяг виучуваного матеріалу підтверджує репрезентативність висновків. Апробація методології укладання термінологічного словника, що містить понад 6 000 термінів і терміносполук, засвідчила ефективність запропонованого підходу, а тому, як стверджує дисертантка, наразі триває робота над створенням словника з обсягом 40 000 статей. Безперечно, висновки дисертації виражені, аргументовані та повністю корелюють із заявленими завданнями.

Повнота викладу здобутих результатів. Основні результати дослідження можна класифікувати так: 1. Дев'ять статей в українських та закордонних наукових виданнях. Кількість статей в українських виданнях – 6. Кількість статей у закордонних виданнях – 3 (одну статтю оприлюднено у виданні, індексованому в наукометричній базі *Scopus*). Загальна кількість одноосібних статей – 5, загальна кількість статей у співавторстві – 4. Важливо, що дисертантка чітко окреслює обсяг власного тексту статей, написаних у співавторстві (с. 26–27). Знаково простежити, що єдиним співавтором дисертантки є проф. С. Кійко, авторка, скільки я знаю, щонайменше шести термінографічних праць та низки статей, що мають безпосередню причетність до теми дисертації. А тому треба лише вітати співпрацю дисертантки з досвідченим науковцем. 2. Термінографічна праця «*Німецько-український словник термінів архітектури та будівництва*» (2020, у співавторстві зі С. Кійко). 3. Розділ у монографії «*New development horizons of philological science*» під назвою «*Конструювання лінгвістичного корпусу: від теорії до практики (на матеріалі німецької фахової мови архітектури та будівництва)*» (2022, одноосібно). 4. Навчальний посібник «*Ділове писемне мовлення*» (2022, у співавторстві зі С. Кійко). 5. Вісім тез доповідей у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій. Усі перелічені наукові, термінографічні та навчальні публікації сповна розкривають основні положення та зміст опонованої дисертації.

Наукова новизна. У роботі вперше об'єктивовано статус, структуру й системну організацію німецької фахової мови архітектури та будівництва, теоретично експліковано та практично унаочнено засади становлення

розглядуваної терміносистеми. Окрім того, дисертантка окреслила 12 лексико-семантичних класів термінологічних одиниць німецької фахової мови архітектури та будівництва, а також стратифікувала семантичні маркери з урахуванням 24 типів логіко-семантичних відношень між ними, виокремила абстрактні й партитивні мікросистеми досліджуваної фахової мови. Понад то, в роботі здійснено ранжування способів збагачення терміносистеми німецької фахової мови архітектури та будівництва та визначено індекс її інтернаціоналізації. У роботі також представлено схему тезаврусного моделювання німецької фахової мови архітектури та будівництва. Окрім того, встановлено типологію структурно-композиційних та синтаксичних показників продуктивності фахових текстів німецької фахової мови архітектури та будівництва.

Теоретичне значення дисертації полягає у вагомому внеску до поглибленого розуміння теоретико-методологічних засад лінгвістики фахових мов, термінознавства та термінографії. Обґрунтовані теоретико-методологічні підходи можуть правити за інструмент для дальших різновекторних досліджень інших фахових мов та їхніх терміносистем, а надто ж крізь оптику перекладового термінознавства.

Практичне значення дисертації полягає в можливості застосування її результатів та висновків в навчально-методичній роботі, зокрема в контексті таких дисциплін: німецька мова за професійним спрямуванням, лінгвістика фахових мов, корпусна лінгвістика, зіставна лексикологія, термінознавство, термінографія, перекладове термінознавство, спеціальні теорії перекладу тощо. Результати дослідження можуть бути релевантні для лексикографічної й перекладацької практики, а також в контексті стандартування не лише німецької терміносистеми, однак і української, а надто ж коли взяти до уваги оприлюднену термінографічну працю «*Німецько-український словник термінів архітектури та будівництва*».

Дискусійні положення та зауваги. Попри переваги опонованого дослідження та безперечні здобутки його авторки, робота має деякі дискусійні моменти, на які треба звернути увагу:

1. Перш за все треба констатувати наявність семи чітко окреслених положень, що їх авторка виносить на захист (с. 23–25). Як відомо, захистові положення або ж *апостеріорні гіпотези* з методологічного погляду притаманні дослідженням з *розвідувальним дизайном*, основна мета якого полягає у віднайденні нових закономірностей, побудові моделей, теорій тощо. Річ певна, що жодні приписи, передусім наказ Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «*Про затвердження Вимог до оформлення дисертації*», не вимагають *підтверджувального дизайну* дослідження, що своєю чергою передбачає тестування власних *апріорних (евристичних)* або ж чужих апріорних

та/або апостеріорних гіпотез. Безперечно, перші лінгвістичні дослідження фахових мов мали головно розвідувальний, а не підтверджувальний дизайн. У жодному разі проте не можна стверджувати, що той чи той дизайн релевантніший для філологічної науки. Однак, поділяючи положення Е. Канта про те, що ми, зокрема й науковці, приписуємо природі свої закони, та з огляду на пильну потребу сприяти зменшенню неминучої упередженості дослідника неодмінно зазначу, що підтверджувальний дизайн посприяв би уникненню павшального характеру захистових положень.

Згідно з першим захистовим положенням терміносистема німецької фахової мови архітектури та будівництва є субмовою чи макросистемою німецької літературної мови, що охоплює різнорівневі номінативні одиниці фахового вокабулярія, функціонування яких особливо чітко можна простежити в профільних видах текстів усної чи писемної фахової комунікації. Положення декларативно повторює загальновідомі характеристики будь-якої галузевої терміносистеми та не пропонує специфічних рис терміносистеми саме німецької фахової мови архітектури та будівництва. Понад то, згідно з другим захистовим положенням термінам німецької фахової мови архітектури та будівництва притаманний високий індекс інформативності, точності та вмотивованості. Хотілося б однак докладніше дізнатися, яким чином авторка визначала передусім індекс вмотивованості, тому що в тексті дисертації немає інформації щодо методологічних підходів до її індексування.

2. Як було констатовано вище, дисертантка чітко окреслює наукову парадигму, крізь призму якої провадить дослідження, зокрема системно-структурну лінгвістичну парадигму. У роботі бракує однак аргументів на користь саме цієї, а не іншої лінгвістичної парадигми. Ба більше, виникає питання, чому авторка віддала перевагу лінгвістичній, а не, скажімо, перекладознавчій парадигмі. Другий розділ роботи містить пункт із назвою *«Тезаурусне моделювання, конструювання, укладання і оцінка двомовного словника архітектури і будівництва»* (с. 84–97), що своєю чергою має безпосередній стосунок до перекладної галузевої лексикографії, однак лише почасти до системно-структурної лінгвістики. Ця частковість спричинена переважним науковим інтересом саме до німецької фахової мови архітектури та будівництва, бракує однак уваги до перекладової (цільової) мови. Інколи може скластися враження, що наскрізною ниткою дослідження є нагадування читачеві про *«Німецько-українського термінологічного словника архітектури і будівництва»* та, безумовно, багатонадійний проєкт *«Німецько-український словник термінів і терміносполук архітектури та будівництва»* (НУСТТАБ). Цінність перекладних лексикографічних праць в епоху розвою цифрових технологій, а надто ж у контексті національних інтересів, треба вбачати не у

вихідній мові, однак винятково в перекладовій. Нестача уваги до останньої зумовлює питання щодо шляхів пошуку та добору відповідників, пропонованих у «Німецько-українському термінологічному словнику архітектури і будівництва» та потенційно в НУСТТАБ. Окрім того, брак пильності до перекладової мови спричинився до кількох термінологічних помилок. На с. 112 знаходимо, приміром, "*das Geländer* «перила, поручні»": по-перше, узгодити треба число іменників, а по-друге, лише *перило* є відповідником до терміна *Geländer*, *поруччя* ж німецькою – *der Handlauf*. Також не можна погодитися з пропонованим відповідником до *die Trittstufe*, зокрема *проступ*. Відповідно до *DIN EN 14076 : 2014-03* розглядуваний термін означає «*horizontaler Teil einer Treppenstufe*», а згідно з *DIN 18065 : 2020-08* – «*waagerechtes oder annähernd waagerechtes Stufenteil*», українською – *ступінь*. Пропонований у роботі *проступ* є термінологічним симулякром московського гатунку до німецького терміна *Auftritt*, тоді як його нормативні відповідники – *виступ сходинок* або ж *виступ східця*.

3. Окрему заувагу треба зробити щодо методологічної термінології. На с. 22 та с. 106 знаходимо словосполучу *метод описового перекладу*, а на с. 97 та с. 100 – *методика описового перекладу*. Окрім незлагодженого терміновжитку треба зауважити, що *описовий спосіб перекладу*, що його ще інколи винятково через вплив московського перекладознавства називають *описовим прийомом перекладу*, перебуває із загальнонауковими та специфічними методами у різних системах координат. Іншими ж словами, спосіб відтворення не корелює з науковими методами.

4. Результати дослідження терміносистеми німецької фахової мови архітектури та будівництва збагатили б щонайменше такі лексикографічні джерела: 1) Мелашин В. В. та ін. Німецько-англо-російсько-український термінологічний словник підйимально-транспортних, будівельних, дорожніх, меліоративних машин і обладнання. Близько 4 000 термінів. Д.: Пороги, 2004. 264 с. 2) Петришин Г. П. Німецько-український термінологічний посібник з історії архітектури та містобудування. Близько 5 000 термінів. Л.: ЕКОінформ, 2006. 260 с. 3) Буряк М. П. та ін. Німецько-українсько-російський словник з технології виробництва будівельних матеріалів та ніздрюватих бетонів. 5000 слів. Д.: ПДАБА, 2007. 136 с. 4) Гавриш О. М. та ін. Німецько-українсько-російський словник термінології сухого будівництва. Понад 5 000 термінів. К.: Павленко В., 2010. 270 с.

5. У роботі наявні мовні огріхи, наприклад: «*формування нових мовних формацій*» (с. 17), «*методологічний базис*» (с. 22), «*класифікуючий*» (с. 25), «*складову метамовної моделі*» (с. 42), «*у руслі сучасної лінгвістичної парадигми*» (с. 73), «*систематизуючої функції терміна*» (с. 45), «*невід'ємною частиною*» (с.

100), «оволодіння як професійними компетенціями» (с. 123), «відноситься до групи» (с. 135), «з таким лінгвістичним аналізом» (с. 199), «для встановлення коефіцієнту» (с. 212) тощо.

Висловлені вище побажання та зауваги жодним чином не ставлять під сумнів значущості результатів наукових пошуків та висновків авторки, однак відкривають перспективи для дальших досліджень.

Висновок щодо відповідності дисертації чинним вимогам. Вивчення опонованої дисертації Рубаної Євгенії Степанівни на тему *«Німецька фахова мова архітектури та будівництва: структурно-семантичний, генетичний та функційний аспекти»* та змісту публікацій дає підстави висновувати, що робота є завершеним самостійним інноваційним дослідженням, що має наукову й практичну значущість. Актуальність, наукова новизна, обґрунтованість сформульованих у дисертації положень та термінографічний доробок відкривають перспективу застосування результатів у лінгвістиці фахових мов, порівняльній лексикології, термінознавстві, термінографії, перекладознавстві та загалом у професійній діяльності, посеред того й перекладачів.

Дисертацію виконано на високому теоретичному й методологічному рівні, тому вона відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року *«Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»* (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її авторка, Рубана Євгенія Степанівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 035 – Філологія.

Офіційний опонент:

доктор філософії, асистент
катедри германської філології та перекладу
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка

Михайло САЙКО

